

Praha 3.6.2005

20

**Celopopulační studie o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel
v České republice - názory a postoje k užívání nelegálních
psychoaktivních látek**

*Sample Survey of the Health Status and Living Style of the Population
in the Czech Republic - opinions and attitudes to abusing illegal drugs*

Souhrn

Aktuální informace o Celopopulační studii se zabývá analýzou názorů a postojů respondentů k užívání nelegálních návykových látek, a tím jaká rizika s sebou přináší chování v uvedených modelových situacích. (Údaje z Celopopulační studie obsahují také aktuální informace č. 7, 10 a 16).

Summary

Actual information about Sample Survey deals with analysing of respondents' opinions and attitudes to abusing of illegal drugs and risks, which according to their opinion these behaving bring. (The actual information numbers 7, 10 and 16 also contain the data from the Sample Survey).

Jednou z problematik na něž Celopopulační studie o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel v České republice soustředila svou pozornost byly názory a postoje populace na jeden z ožehavých problémů současné společnosti, kterým bezpochyby je problém zneužívání nelegálních návykových látek.

Postojová oblast byla v šetření zjišťována pěti otázkami s navrženou škálou odpovědí (jednalo se tedy o uzavřené otázky).

Jednou z otázek, kterou jsme testovali postoj respondentů k tomuto poměrně často diskutovanému tématu byl dotaz: „Jak vnímáte drogově závislého člověka?“

Podle odpovědí na tuto otázku nemá více než třetina respondentů zcela vyhraněný názor a vnímá drogově závislé jako osoby nemocné a zároveň překračující zákon. Necelá jedna třetina je považuje za pacienty, kteří by se měli léčit. Jako osoby jednající nezákonně vidí narkomany 17 % respondentů.

Mezi muži i ženami byl nejrozšířenější ne zcela vymezený názor, že se jedná o osoby nemocné i v rozporu se zákonem; ženy se k tomuto názoru přikláněly o něco častěji. Největší rozdíl byl zjištěn v nejmladší věkové skupině, kde tuto odpověď zvolilo 31 % žen, což je o 12 % procentních bodů více než u mužů stejného věku. Na druhém místě byl postoj chápající narkomany jako nemocné. Rozdíly mezi muži a ženami ve volbě jednotlivých odpovědí nebyly potvrzeny jako statisticky významné.

S věkem stoupá podíl osob, které mají na danou problematiku vyprofilovaný názor (pokles podílu odpovědí neví) a lidí, kteří abúzus nelegálních drog dávají do spojitosti s právním řádem ať už samostatně, nebo v souvislosti s onemocněním. V této otázce se zdá, že přísnější postoj zaujímají muži, u nichž s postupujícím věkem vzrostl podíl osob chápajících drogově závislé jako „delikventy“ na více než dvojnásobek. U žen nebyl výchozí podíl ani zjištěný nárůst tak velký.

Také se vzrůstající úroveň dosaženého vzdělání roste zastoupení respondentů, kteří volili jinou odpověď než „nevím“ a mají tedy na danou otázku vlastní názor. Zároveň se zvyšuje podíl osob, které si myslí, že narkomani jsou pacienti, kteří však jednají v rozporu se zákonem.

Struktura výběrového souboru podle toho jak respondenti vnímají drogově závislé

Věková skupina	Drogově závislého vnímám jako osobu				
	v konfliktu se zákonem	nemocnou	ani nemocnou ani překračující zákon	nemocnou a zároveň překračující zákon	nevím
	Muži				
Celkem	19,6	25,9	9,2	27,1	18,2
18 - 24	13,1	27,9	16,4	18,5	24,2
25 - 34	13,3	29,9	12,4	24,3	20,1
35 - 44	18,2	30,4	6,5	26,8	18,2
45 - 54	25,8	21,7	7,1	31,1	14,4
55 - 64	28,6	18,5	3,3	35,1	14,5
	Ženy				
Celkem	14,5	29,7	7,1	36,0	12,7
18 - 24	10,1	30,2	10,8	30,9	18,1
25 - 34	12,5	36,3	8,9	30,5	11,8
35 - 44	16,7	29,4	5,8	36,4	11,7
45 - 54	17,5	24,4	6,4	39,3	12,3
55 - 64	15,1	27,1	3,4	43,6	10,7

V dalších dvou otázkách nás zajímalo, jaký mají respondenti názor na legalizaci marihuany nebo hašiše a dovození užívat heroin. Respondenti volili odpověď ze škály možností: rozhodně souhlasím, spíše souhlasím, nemohu se s výrokiem ani ztotožnit ani ho nemohu odmítnout, spíše nesouhlasím a rozhodně nesouhlasím.

Více než dvě třetiny respondentů nesouhlasí s povolením užívat marihuanu (přesně 63,6 %) z toho téměř 40 % s tímto návrhem rozhodně nesouhlasí. Pro legalizaci marihuany popřípadě konopí se vyjádřilo 16,5 % dotazovaných osob. Větší míru tolerance vůči legalizaci tzv. měkkých drog projevovali muži, mezi nimiž s legalizací souhlasilo 20,4 % respondentů; u žen tento podíl činil 12,6 %. Proti tomuto návrhu (tedy odpověď nesouhlasím a rozhodně nesouhlasím) se vyjádřila více než polovina mužů a dvě třetiny žen (tj. 58,7 % resp. 68,5 %).

Patrné jsou také rozdíly v názorech na legalizaci marihuany a hašiše podle věku. Z analýzy výsledků šetření pomocí logistické regrese (všechny sledované proměnné byly kontrolovány podle věku) vyplývá, že se tolerantnost respondentů vůči legalizaci marihuany a hašiše s rostoucím věkem snižovala, přičemž rozdíly mezi jednotlivými věkovými skupinami byly výraznější u mužů než u žen. Muži ve věku od 55 do 64 let nesouhlasili s povolením užívat marihuanu 7,1krát častěji než ti z nejmladší věkové skupiny. U žen byl tento poměr nižší (4,5).

Postoje dotazovaných k povolení užívat heroin byly, oproti názorům na legalizaci měkkých drog, daleko méně vstřícné. Téměř tři čtvrtiny respondentů (přesně 72 %) s jeho beztrestným užíváním rozhodně nesouhlasí a dalších 17,3 % spíše nesouhlasí. Rozhodně nebo spíše souhlasilo 2,5 % respondentů. Jako tolerantnější se i v této oblasti projeví muži. Zjištěné rozdíly podle věku a pohlaví nebyly potvrzeny jako statisticky významné.

Také v otázce povolení užívání heroinu se s rostoucím věkem postoj respondentů zpříšňoval. Nejstarší osoby, zahrnuté do šetření, nesouhlasily s povolením užívat heroin 3krát častěji než osoby nejmladší; u mužů byl tento poměr o něco větší než u žen (3,2 resp. 2,6krát častěji).

Z porovnání respondentů podle základních socioekonomických charakteristik vyplynulo, že se vzrůstajícím vzděláním se osoby častěji vyjadřují proti povolení užívat legálně heroin. Vysokoškoláci a absolventi VOŠ volili odpověď spíše nesouhlasím, nebo rozhodně nesouhlasím 2,4krát častěji než osoby se základním vzděláním. Mezi muži vysokoškolačky byl zjištěný poměr 2,1; vysokoškolačky se takto vyjadřovaly 2,8krát častěji než ženy se základním vzděláním.

Struktura výběrového souboru podle stanoviska k uvedeným výrokům

Stanovisko	Lidem by mělo být dovoleno užívat			
	marihuanu a hašiš		heroin	
	počet	%	počet	%
	Muži			
rozhodně souhlasím	104	5,9	26	1,5
spíše souhlasím	257	14,6	29	1,6
nemohu se s výrokem ztotožnit ani ho odmítnout	369	20,9	184	10,4
spíše nesouhlasím	440	24,9	343	19,4
rozhodně nesouhlasím	596	33,7	1 184	67,0
	Ženy			
rozhodně souhlasím	44	2,5	16	0,9
spíše souhlasím	178	10,1	17	1,0
nemohu se s výrokem ztotožnit ani ho odmítnout	333	18,9	106	6,0
spíše nesouhlasím	443	25,2	266	15,1
rozhodně nesouhlasím	762	43,3	1 355	77,0

V dalších dvou otázkách jsme věnovali pozornost tomu, jakou měrou lidé schvalují nebo odsuzují jednání ostatních. Konkrétně nás zajímalo jejich stanovisko k těmto aktivitám: „vyzkoušet extázi jednou nebo dvakrát“ a „vyzkoušet heroin jednou nebo dvakrát“. U těchto otázek mohli respondenti vybírat z nabízených odpovědí: neodsuzují, odsuzují, rozhodně odsuzují a nevím.

Obecně lze říci, že postoj společnosti k beztrestnému užívání heroinu je méně příznivý než v případě extáze, a to ve všech věkových skupinách. Zatímco vyzkoušení extáze nepovažuje za problém, tedy neodsuzuje jej zhruba třetina respondentů, u heroinu byl zjištěný podíl nižší (přesně 33,3 % resp. 12,3 %). Zajímavé je, že ačkoliv byl podíl respondentů, kteří kategoricky odsuzují vyzkoušení heroinu významně vyšší než v případě extáze, zastoupení respondentů, kteří pokusy s nelegálními drogami odsoudili, se lišilo jen mírně. I zde se projevila větší tolerance mužů vůči této problematice, zjištěné rozdíly však nebyly signifikantní. Také u dotazu týkajícího se vyzkoušení extáze bylo potvrzeno, že postoje respondentů jsou se vzrůstajícím věkem méně liberální.

Z celkového počtu osob, které se vyjádřily tak, že vyzkoušení extáze nepovažují za nic odsouzeníhodného, jich zhruba 20 % mělo s touto drogou osobní zkušenost; 3,3 % pak v posledních 30 dnech. V případě heroinu uvedlo užití této látky 2,5 % respondentů, většina před více než rokem.

Struktura výběrového souboru podle názoru k uvedeným aktivitám

Pohlaví	Názor na uvedené chování							
	neodsuzují	odsuzují	rozhodně odsuzují	nevím	neodsuzují	odsuzují	rozhodně odsuzují	nevím
	počet				%			
Vyzkoušet extázi jednou nebo dvakrát								
Muži	661	513	422	170	37,4	29,0	23,9	9,6
Ženy	514	542	542	162	29,2	30,8	30,8	9,2
Vyzkoušet heroin jednou nebo dvakrát								
Muži	275	597	747	147	15,6	33,8	42,3	8,3
Ženy	158	595	901	106	9,0	33,8	51,2	6,0
Příležitostně kouřit marihuanu nebo hašiš								
Muži	612	579	395	180	34,7	32,8	22,4	10,2
Ženy	406	593	582	179	23,1	33,7	33,1	10,2

Příležitostné kouření marihuany a hašiše odsuzuje 60,9 % dotazovaných, z nichž 27,7 % svůj odmítavý postoj vyjádřilo volbou „rozhodně odsuzují“. Více než polovina respondentů, podle nichž není příležitostné kouření marihuany nebo hašiše jedním, které by odsuzovali, tyto látky osobně vyzkoušelo; 15,9 % pak v posledním měsíci. Ve věku od 18 do 44 let užila někdy marihuanu více než polovina mužů, kteří uvedené jednání neodsuzují. Zastoupení žen, které měly osobní zkušenost s marihuanou nebo hašišem, bylo v jednotlivých věkových skupinách nižší než u mužů, nadpoloviční podíl měly ženy ve věku do 34 let, ve věkové skupině 35 až 44 let uvedlo osobní zkušenost s marihuanou 30,1 % žen, které uvedené chování neodsuzují.

Poslední otázkou, jíž jsme zjišťovali názory a postoje lidí k drogové problematice, byl dotaz „Jaké je podle Vás riziko, že si lidé uškodí když dělají následující věci?“. Dotazovaní si mohli zvolit jednu z následujících odpovědí: žádné, malé, středně velké, velké a nevím.

První z navozených situací byla: „pravidelně kouřit marihuanu nebo hašiš“. Za velké riziko považuje pravidelné užívání marihuany 63 % respondentů, přičemž postoj mužů byl opět o něco benevolentnější. Posuzování míry rizika se také u této otázky mění s věkem. Zatímco ve věku od 18 do 24 let nevnímá toto chování jako rizikové 2,6 % respondentů a za velké jej označila méně než polovina; ve věku 55-64 let to bylo 0,5 % a více než tři čtvrtiny respondentů.

Z respondentů, kteří vnímali kouření marihuany jako nerizikové nebo jen málo rizikové (což bylo 1 % resp. 8,9 % respondentů) jich dvě třetiny mělo vlastní zkušenost s marihuanou nebo hašišem, téměř polovina z nich ji užila v posledním měsíci. Nejvyšší zastoupení měli uživatelé marihuany, ať již příležitostní nebo pravidelní, v nejmladší oslovené věkové skupině, kde marihuanu vyzkoušelo někdy v životě 81,3 %, v posledních 30 dnech 45,8 % dotazovaných, kteří uvedené chování neposuzují jako výrazně rizikové.

Ptali jsme se také jaké riziko vidí respondenti v tom, když někdo „jednou nebo dvakrát vyzkouší extázi nebo kokain“. Nezajímalo nás tedy zhodnocení rizika pravidelného

užívání, ale spíše pokusů uživatelů a vnímání nebezpečí při experimentování a snaze zjistit jak daná látka působí, jak ovlivňuje vnímání, myšlení a motorické funkce člověka.

Z dotazovaných respondentů jich 44,2 % považuje experimentování s extází za velké riziko; 24,2 % je nepovažuje za rizikové nebo jen málo rizikové. U stejné otázky týkající se kokainu byly zjištěné podíly: 62,9 % velké riziko a 10,6 % žádné nebo malé riziko. Z této skupiny užilo někdy extázi 20,4 % respondentů (z nich 3 % v posledním měsíci) a kokain 5,9 % (všichni déle než před měsícem).

Struktura výběrového souboru podle míry rizika, kterému se lidé vystavují při uvedených činnostech

Pohlaví	Riziko									
	žádné	malé	středně velké	velké	nevím	žádné	malé	středně velké	velké	nevím
	počet					%				
	Vyzkoušet extázi (jednou nebo dvakrát)									
Muži	113	349	380	711	213	6,40	19,76	21,52	40,26	12,06
Ženy	51	341	341	846	181	2,90	19,38	19,38	48,07	10,28
	Vyzkoušet kokain (jednou nebo dvakrát)									
Muži	52	160	313	1 038	203	2,94	9,06	17,72	58,78	11,49
Ženy	21	142	255	1 180	162	1,19	8,07	14,49	67,05	9,20
	Pravidelně kouřit marihuanu nebo hašiš									
Muži	26	210	401	996	131	1,47	11,90	22,73	56,46	7,43
Ženy	8	102	319	1 223	108	0,45	5,80	18,13	69,49	6,14

Z porovnání postojů respondentů k užívání všech zjišťovaných návykových látek je patrné, že užívání marihuany chápou lidé jako nejméně nebezpečné. Braní extáze v porovnání s kokainem je i při srovnání názorů respondentů stejného věku chápáno jako menší hazard. Se vzrůstajícím věkem respondentů stoupá míra uvědomění si nebezpečí a stále více lidí se přiklání k názoru, že riziko zde je a je poměrně velké, tato teze platí i v případě marihuany. Zároveň je nutné uvědomit si, že celkový postoj společnosti k uvedeným návykovým látkám může být ovlivněn několika faktory. Marihuana je řazena mezi tzv. „měkké drogy“ a je obvykle médií i některými odborníky prezentována jako látka, jejíž vliv na zdravotní stav organismu nepředstavuje velké riziko, což může ovlivňovat i názor populace. Extáze je stále více spojována s životním stylem vyhraněných skupin mladých lidí vyznávajících určitý životní styl a specifické volno-časové aktivity. Protože její konzumenti se rekrutují z naprosto odlišných skupin obyvatelstva než „klasičtí“ uživatelé omamných a psychotropních látek, je také povědomí trestnosti a nebezpečnosti užívání této látky poněkud posunuto. Kokain není v České republice příliš rozšířen. Pokud bude šetření opakováno, stálo by jistě za úvahu zařadit do něj postojové otázky týkající se látek, které jsou v České republice více rozšířené a představují pro naši společnost potenciálně větší riziko.

Již v této aktuální informaci se objevily údaje týkající se osobních zkušeností respondentů s užíváním některých psychoaktivních látek. Podrobnější zpracování informací o abúzu nelegálních psychotropních látek, prevalenci a charakteristikách uživatelů sledovaných návykových látek budou tématem následující aktuální informace.

Vypracovala: Mgr. Jana Brožová